

توسعه اقتصادی روستاهای مرزی با تأکید بر بازارچه‌ها (مورد مطالعه: مرز باشماق مریوان)

حمید جلالیان، دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

نازنین نعیم‌آبادی*، دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

پذیرش نهایی: ۱۳۹۹/۳/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱/۳۱

چکیده

بررسی‌های مربوط به بازارچه‌های مرزی از موضوعاتی است که در سال‌های اخیر در پژوهش‌های مربوط به توسعه روستایی و ناحیه‌ای در مناطق مرزی اعم از پژوهش‌های اقتصادی توجه بسیاری به آن شده است، از این رو، هدف پژوهش حاضر، توسعه اقتصادی روستاهای مرزنشین با تأکید بر بازارچه مرزی باشماق مریوان بوده است. ماهیت این پژوهش کاربردی، روش اجرای آن توصیفی و تحلیلی و نوع آن، پیمایشی است. سه روستای ساوجی، نی و سعدآباد در نزدیکی این بازارچه مورد مطالعه قرار گرفتند. داده‌های لازم، با روش‌های اسنادی و پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه^۱ محقق ساخته و مصاحبه گردآوری شد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSS و مدل فازی ممدانی استفاده شد. در مطالعه همبستگی بین توسعه اقتصادی روستاهای مرزنشین و بازارچه مرزی باشماق مریوان، بررسی مقادیر ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که بین تمامی متغیرهای وابسته (توسعه اقتصادی) با بازارچه مرزی باشماق مریوان (متغیر مستقل) رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح اطمینان ۹۹٪ وجود دارد. بر اساس نتایج به دست آمده همبستگی قوی به ویژه در شاخص‌های کاهش بیکاری و ایجاد اشتغال، جذب و اشتغال افراد بومی و گسترش مبادلات مرزی وجود دارد. همچنین در استنتاج وضعیت متغیر اقتصادی در تعیین اولویت روستاهای نزدیک بازارچه مرزی باشماق با استفاده از مدل فازی ممدانی، برای هر یک از روستاها مقدار نافیازی نهایی به عنوان خروجی سیستم استنتاج فازی در نرم‌افزار MATLAB مشخص شده است. این مقدار برای روستای ساوجی برابر است با ۰/۷۱، برای روستای نی برابر است با ۰/۷۰ و برای روستای سعدآباد برابر است با ۰/۷۲ که سطح متوسط اقتصادی را برای هر سه روستا با توجه به متغیر مورد بررسی نشان می‌دهد.

واژگان کلیدی: توسعه اقتصادی روستاها، روستاهای مرزنشین، بازارچه‌های مرزی، باشماق، مریوان.

* نویسنده مسئول Email:nazanin.naimabadi@gmail.com

نحوه استنادی به مقاله:

جلالیان، حمید و نعیم‌آبادی، نازنین (۱۳۹۹). توسعه اقتصادی روستاهای مرزی با تأکید بر بازارچه‌ها (مورد مطالعه: مرز باشماق مریوان). فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی. سال اول، شماره ۱ (۱). صص ۹۴-۸۱. Doi:10.29252/gsma.1.1.79

۱. مقدمه

از گذشته‌های دور مناطق مرزی به دلیل ناتوانی‌های بالقوه جزء مناطق منزوی و محروم به حساب می‌رفت. شهرها و روستاهای واقع در این مناطق از نظر برخورداری از خدمات زیربنایی و رفاهی در سطح پایینی قرار داشته‌اند. با جهانی شدن صنعت، تجارت، امور مالی و تغییرات در نظام بین‌المللی، تفکرات ژئواستراتژیک به سوی باورهای جغرافیای اقتصادی مرزها معطوف شد؛ به گونه‌ای که تحولات در کارکردهای مرز و نگرش به آن، به عنوان یک فرصت اقتصادی از سوی نظام‌های سیاسی حاکم، موجب افزایش جمعیت در مناطق مرزی شده و شرایط جدید را رقم زده است. این شرایط جدید، مرکز را وادار به تجدیدنظر در روابط خود با پیرامون کرده است (پنا^۱، ۲۰۰۵: ۲۹۰-۲۸۵). با این حال، هنوز هم نواحی مرزی اختلاف زیادی را با مناطق درون سرزمین و به ویژه با مناطق مرکزی نشان می‌دهند. در این میان، حوزه‌های روستایی مناطق دورافتاده و مرزی در شرایطی کاملاً نابرابر از نظر دسترسی به فرصت‌ها و منافع حاصل از رشد و توسعه قرار دارند. توسعه‌نیافتگی صنعتی در کنار اشتغال در بخش کشاورزی با راندمان تولید پایین، وجود روستاهای کوچک با وضعیت نامطلوب منابع پایه‌ای (باکسی^۲، ۲۰۰۶: ۴۸۶)، چالش‌های متعددی برای این گونه مناطق ایجاد نموده است.

در مرزهای بسیاری از جوامع در حال توسعه، سطح قابل توجهی از نیاز مردم از راه مبادلات مرزی آنها تامین می‌شود. با اینکه این گونه مبادلات اغلب به صورت غیررسمی و محلی است، اما نقش پراهمیتی در مبادلات میان این کشورها داشته و باعث بهبود زندگی ساکنین نواحی مرزی می‌شود. توجه به چنین مبادلات و دادوستدهایی در

نوع خود، افزایش و توسعه همکاری‌های متقابل اقتصادی و گسترش بازارهای محلی را به همراه دارد. در واقع، دادوستدهای مرزی (به ویژه با شکل‌گیری بازارچه‌های مرزی) از دیرباز به عنوان یکی از اهرم‌های مهم در ایجاد اشتغال و درآمدزایی برای مرزنشینان محسوب می‌شده است. این بازارچه‌ها که دریچه‌ای برای توسعه روابط تجاری با کشورهای همجوار هستند، می‌توانند تاثیر چشمگیری در رونق فعالیت‌های اقتصادی منطقه و کشور داشته باشند (پاشالو و دیگران، ۱۳۹۳، ۱۲۰).

ایران نیز دارای همسایگان متعدد و مرزهای طولانی با کشورهای همسایه است. در دو سوی مرز، افراد بومی سکونت دارند که از گذشته‌های دور از راه تبادل کالا با اشخاص آن سوی مرز، نیازمندی‌های خود را برطرف می‌کردند. از سوی دیگر، در اکثر مناطق مرزی کشور، افراد ساکن فاقد امکانات رفاهی و توسعه‌ای مناسب بوده‌اند و این مشکل باعث افزایش مهاجرت مردم این مناطق و همچنین رواج قاچاق در بین آنها شده است. یکی از راهکارهای پیشنهادی برای حل این مشکلات، تاسیس و فعال کردن بازارچه‌های مرزی است (زرقانی، ۱۳۹۱، ۲). در واقع تبعیض و نابرابری در بهره‌مندی از فرصت‌های اشتغال و درآمد، مهمترین عاملی است که بیشتر استان‌های مرزنشین گرفتار آن هستند که پیامدهایی چون فقر، مهاجرت و قاچاق را در پی دارد.

در میان استان‌های مرزی کشور، استان کردستان در دو دهه اخیر به دلیل واردات کالاهای متنوع خارجی اهمیت تازه‌ای یافته و شهرهای مرزی آن نظیر بانه و میوان شهرت ویژه‌ای پیدا کرده‌اند. در گذر زمان و تداوم ارتباطات بین مرزی، گروه‌ها و کنشگران مختلفی در عرصه تجارت به وجود آمدند. در این میان، نقش برخی از گروه‌ها نظیر ساکنان روستاهای مرزی نزدیک بازارچه در پایه‌گذاری و

¹ Pena

² Bacsi

همچنان یکی از مهاجرپرست‌ترین استان‌های کشور است. از این روی، پژوهش حاضر، در پی بررسی تاثیر بازارچه مرزی باشماق بر وضعیت اقتصادی روستاهای پیرامون است تا به سهم خود دست کم به گوشه‌ای از مسایل مرتبط با توسعه روستاهای مرزی این استان پرداخته باشد.

به طور کلی، دیدگاه‌های غالب درباره نقش مرزها را در ادبیات توسعه مناطق مرزی، می‌توان به دو دسته مشخص کرد: نخست، مرز به عنوان خطی جداکننده و دوم، مرز به معنی منطقه تماس (موراکوزسکا^۱، ۲۰۱۰: ۳۳۱-۳۲۹؛ وستی^۲ و والتر^۳، ۲۰۰۹: ۳۳۲؛ تیکلایین^۳، ۲۰۰۹: ۳۴۶، کلادیو^۴ و همکاران^۴، ۲۰۱۲: لاین^۵، ۲۰۰۶: ۵۰). به عقیده صاحب‌نظران، فعالیت‌های اقتصادی مناطق مرزی در توسعه اقتصادی نواحی مرزی، بهبود استانداردهای زندگی مردم، کاهش فقر، توزیع مناسب درآمد، ایجاد رابطه دوستی و تسریع همکاری‌های بیشتر بین نواحی مرزی نقشی اساسی دارند (چندویت^۶، ۲۰۰۴: ۱۴۵).

در زمینه تجارت مرزی و بازارچه‌های مرزی نظریه‌های مختلفی وجود دارد که از حوصله این بحث بیرون است و از بیان آنها صرف نظر می‌شود. اما جا دارد از دیدگاه سرزمینی و توسعه منطقه‌ای، به نظریه قطب رشد اشاره شود. بر اساس نظریه قطب رشد، رشد به طور همزمان در همه جا ظاهر نمی‌شود بلکه در قطب‌ها یا مراکز خاص ظاهر شده و سپس از طریق کنش و واکنش‌هایی خاص، آثار نهایی خود را بر کل اقتصاد منطقه و کشور نمایان می‌سازد. نحوه عمل مدل‌های قطب رشد، به این صورت است که ابتدا اثر قطبی شدن در مراحل اولیه توسعه ظاهر شده و موجب می‌گردد که رشد سریعی در قطب‌های رشد صورت گرفته و

روتنق تجارت مرزی اهمیت ویژه‌ای دارد. در شهرستان مریوان نیز دو نوع بازارچه وجود دارد، نوع اول بازارچه‌هایی هستند که بر اساس مجوز وزارت بازرگانی تشکیل شده‌اند، بازارچه مرزی باشماق از این نوع است. بازارچه مرزی نوع دوم نیز بازارچه‌هایی هستند که مجوز ایجاد آنها بر اساس مصالح ملی و تشخیص شورای امنیت ملی صادر می‌شود (میرزائی، ۱۳۹۳، ۲۵۷). بازارچه‌های پیران و کانی چنار نیز از این نوع بازارچه‌ها هستند. این بازارچه‌ها، بازارچه‌های رسمی اما موقت هستند و هنگ مرزی، فرمانداری و نیروی انتظامی نیز وظیفه نظارت بر آن را بر عهده دارند. هدف از ایجاد آنها تامین رفاه اقتصادی مردم روستایی مرزنشین بوده است تا از ورود و خروج کالاها قاجاق نیز جلوگیری کند. در این راستا، پژوهش حاضر به بررسی توسعه اقتصادی روستاهای مرزی با تاکید بر جایگاه بازارچه مرزی باشماق مریوان می‌پردازد و به دنبال پاسخ به این پرسش است که بازارچه مرزی باشماق چه تاثیری بر وضعیت اقتصادی روستاهای مرزی پیرامون خود داشته است.

شهرستان مریوان در استان کردستان در شمال غرب ایران قرار دارد و دارای مرزهای طولانی با کشور عراق (اقلیم کردستان) است. اگرچه استان کردستان و به ویژه شهرستان مریوان که منطقه‌ای کوهستانی است و دارای پتانسیل‌ها و قابلیت‌های خوبی در زمینه منابع آب، ذخایر معدنی، منابع جنگل و مرتع، کشاورزی و گردشگری است، اما بسیاری از توان‌های آن به کارگرفته نشده و دارای تنگناهای اساسی برای رشد و توسعه است. اگرچه در این استان و شهرستان مریوان طی سال‌های گذشته، چندین بازارچه مرزی برای سامان دادن به تجارت مرزی و ایجاد اشتغال و درآمد برای مردم مرزنشین اقدامات خوبی صورت گرفته است اما، این اقدامات هنوز تاثیر چشمگیری بر کلیت اقتصاد و وضعیت استان نگذاشته است و بنابراین، این استان

1 Morackzewska
2 Wasti-Walter
3 Tykkylainen
4 Kladio et al
5 Laine
6 Chandoevrit

توسعه تجارت مرزی به دست می‌آوردند. ویلسون^۴ (۲۰۱۵)، در پژوهش خود در زمینه انتقال اقتصاد مرزی در ایالات متحده و مکزیک، به تقویت، گسترش و ترویج موسسات منطقه مرزی در ایالات متحده و مکزیک و در نتیجه، کمک به اقتصاد این کشورها اشاره کرده است. وی بیان می‌کند فقط با نهادهای قوی در مناطق مرزی می‌توان مرز جوامع را به صورت یکپارچه و قوی نگه داشته و از آن‌ها برای انجام مبادلات و فعالیت‌های اقتصادی استفاده کرد.

پژوهش محمدی بارزلی و پیشگر (۱۳۹۷)، در مورد مبادلات بازرگانی در بازارچه‌های مرزی و نقش آن در توسعه شهری بازارچه مرزی بیله سوار، نشان داد که ساماندهی مبادلات بازرگانی می‌تواند بر توسعه شهری شهروندان تاثیر داشته باشد. پژوهش محمدی و فخر فاطمی (۱۳۸۴)، نیز به اهمیت بازارچه باجگیران (در خراسان شمال) و نقش آن در اشتغال مردم منطقه اشاره دارد به طوری که معیشت مردم روستاهای مرزی با بازارچه پیوند خورده است. موسوی (۱۳۹۲)، در پژوهش خود با عنوان "ارزیابی نقش بازارچه‌های مشترک مرزی در توسعه و رفاه مناطق مرز نشین در بازارچه مرزی تمرچین پیرانشهر"، دریافت که فعالیت و استقرار بازارچه‌ها در منطقه توانسته است در بسیاری از متغیرهای رفاهی از قبیل ایجاد اشتغال، تحرک شغلی مرز نشینان، افزایش درآمد، تأمین نیازهای ساکنان مرز نشین، تغذیه، بهداشت، مسکن و محیط زیست، بهبود نسبی ایجاد کند. همچنین استقرار بازارچه از اقتصاد غیررسمی در این منطقه تا حد زیادی کاسته است اما نتوانسته از روند شدید مهاجرت روستایی به ویژه مهاجرت جوانان به شهرها بکاهد. افزون بر این، بازارچه تمرچین توانسته است امنیت نسبی اقتصادی در منطقه ایجاد کند و تاثیر مثبتی (در حد ۳۷٪) بر شاخص‌های رفاه مردم منطقه بگذارد. رومینا و

موجب واگرایی بین مناطق شود. سپس در مراحل بعدی توسعه و پس از این که قطب‌های رشد به اندازه کافی متمرکز و قوی شدند، رشد آن‌ها به سایر مناطق به تدریج پخش می‌گردد و در نهایت موجب همگرایی و از بین بردن نابرابری‌ها می‌شود (صباغ کرمانی، ۱۳۸۰، ۲۴۶-۲۴۷).

در زمینه بازارچه‌های مرزی مطالعات گسترده‌ای در سطح ملی و بین‌المللی صورت گرفته است. در این قسمت از پژوهش، به منظور به دست آوردن دیدگاهی جامع‌تر نسبت به موضوع و آشنایی با نتایج پژوهش‌های دیگران در این زمینه، تعدادی از پژوهش‌های مرتبط مرور می‌شود.

لی پائویه و همکارانش^۱ (۲۰۰۴)، به بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی تجارت مرزی و تاثیر آن در افزایش استانداردهای سطح زندگی مردم در سه ایالت کشور لائوس پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد تجارت مرزی در افزایش تنوع و کیفیت کالا، ایجاد اشتغال و به طور کلی افزایش استانداردهای زندگی این ایالت‌های سه‌گانه موثر بوده است. مورشید و همکاران^۲ (۲۰۰۵)، در پژوهش خود در زمینه اقتصاد مرزی در کامبوج نشان دادند که ریسک سرمایه‌گذاری علی‌رغم افزایش رقابت‌های بازاری و نیز هزینه‌های رسمی و غیررسمی ترخیص کالا به‌ویژه برای تجارت‌های کوچک افزایش یافته است. نیچولسون^۳ (۲۰۱۳)، در پژوهشی با عنوان "انگیزه و عملکرد کارفرمایان مرزی در اقتصادهای در حال ظهور"، به این نتیجه رسید که شرکت این کشورها در فعالیت‌های مرزی به ثروتمند شدن سهام‌داران زیادی منجر شده است. سهام‌داران هندی به احتمال زیاد به دلیل فاصله فرهنگی با کشور همسایه (چین) از معاملات مرزی کمتر بهره‌مند می‌شوند، در حالی که سرمایه‌گذاران چینی شرکت‌های تولیدی منافع بیشتری از

¹ Leebouapao et al

² Murshid et al

³ Nicholns

⁴ Wilson

جمله: مشارکت اجتماعی، روحیه کارگروهی و تعاملات اجتماعی با روستاهای همسایه و کشور عراق نیز، تاثیر مثبتی بر جای گذاشته است. از این رو باید با سازوکارهایی، زمینه افزایش مشارکت روستاها را در فعالیت بازارچه‌ها فراهم آورد و با آموزش روش‌های نوین تجارت و آشنایی با مقررات صادرات و واردات، جمعیت ساکن در منطقه را از منافع بازارچه‌ها بهره‌مند کرد.

۲. روش تحقیق

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از حیث روش گردآوری و تحلیل اطلاعات، توصیفی و تحلیلی است. برای گردآوری اطلاعات در بخش نظری از روش اسنادی و در بخش میدانی از روش پیمایشی مبتنی بر مصاحبه و پرسشنامه بهره گرفته شده است. در پژوهش حاضر به بررسی بازارچه مرزی باشماق میوان در توسعه اقتصادی روستاهای مرزی پرداخته شده است، متغیر وابسته این پژوهش توسعه اقتصادی می‌باشد. این متغیر نیز تابعی از ۳ شاخص (اشتغال، درآمد، رشد اقتصادی) و ۱۹ گویه می‌باشد (جدول ۱).

داده‌های اولیه از راه نمونه‌گیری خانوارها و روش‌های مبتنی بر مصاحبه‌های میدانی جمع‌آوری شده است. برای تولید داده‌های مورد نیاز از منابع اولیه، از رویکردهای روش‌شناختی میدانی استفاده شد. این روش شامل تکمیل پرسشنامه محقق ساخته از واحدهای تحلیل ساکنان جوامع محلی روستاهای نزدیک (بازارچه مرزی باشماق میوان)، مصاحبه با مردم محلی، مشاهده موضوعات در محدوده‌های سکونتگاهی منطقه، مصاحبه با مسئولان و دهیاران روستاهای واقع در محدوده مورد مطالعه است. تکمیل پرسشنامه نیز به دو شیوه انجام شد: الف) تکمیل پرسشنامه با روش مصاحبه (این نوع استفاده از پرسشنامه برای پاسخگویی به کار گرفته شد که سطح سواد آنها نسبتاً پایین بود)، ب) تکمیل

همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهشی با عنوان "بررسی تاثیر مبادلات اقتصادی در توسعه شهرهای مرزی در شهر پیرانشهر"، به این نتایج رسیدند که مبادلات اقتصادی با کردستان عراق موجب اشتغال‌زایی، تغییر نقش و کارکرد اقتصادی شهر، گسترش کالبدی و تغییر کاربری زمین شده است و همچنین، در نتیجه مبادلات مرزی، نقش اولیه نظامی-امنیتی شهر به سوی کارکرد تجاری-خدماتی در حال تغییر است.

در استان کردستان، پژوهش کهنه‌پوشی و جلالیان (۱۳۹۲)، در مورد تاثیر قاچاق کالا بر اقتصاد روستاهای مرزی در بخش خاو و میرآباد شهرستان میوان، بیانگر حجم گسترده قاچاق کالا در منطقه به دلیل ضعف فعالیت‌های اقتصادی و وجود بیکاری بوده است. رسمیت بخشیدن به تجارت مرزی غیرقانونی (قاچاق) با ایجاد و فعال سازی بازارچه‌های مرزی، از جمله پیشنهادهای این پژوهش بوده است. پژوهش میرزائی و عبده‌زاده (۱۳۹۳)، در زمینه تاثیر بازارچه‌های مرزی بر کیفیت زندگی روستاییان مرزنشین در بازارچه‌های مرزی و روستای‌های شهرستان میوان، نشان داد که بازارچه‌ها تاثیر مثبت و منفی متفاوتی بر کیفیت زندگی روستاییان مرزنشین نزدیک به بازارچه‌ها دارند؛ به طوری که در شرایط کنونی به صورت نابرابر، فقط گروه‌های خاصی از مرزنشینان (به ویژه شهرنشینان و تاجران یا صاحبان کالاها) از مزایای تاسیس بازارچه‌ها سود می‌برند. پژوهش بدری و همکاران (۱۳۹۶)، در مورد تاثیر بازارچه‌های مرزی بر ارتقاء شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی مرزنشین در مرز باشماق میوان، نشان داد بازارچه‌های مرزی از نظر وضعیت اقتصادی بر روستاهای در فاصله متوسط از مرز (۵-۱۵ کیلومتری)، تاثیر بیشتری نسبت به روستاهای دور از مرز و نزدیک مرز داشته‌اند. همچنین فعال شدن این بازارچه‌ها در زمینه ارتقاء شاخص‌های اجتماعی، از

پرسشنامه بدون مصاحبه (در این شیوه، پرسشنامه را پاسخگو خود شخصاً تکمیل و پرسشگر تنها بر فرایند تکمیل پرسشنامه نظارت کرد).

همچنین برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSS و مدل فازی ممدانی استفاده شد. جامعه آماری نیز در پژوهش حاضر، روستاهای نزدیک به بازارچه مرزی باشماق است که شامل روستاهای ساوجی و سعدآباد در بخش خاو و میرآباد و روستای نی در بخش مرکزی است. فاصله این روستاها با بازارچه مرزی باشماق بین ۵ تا ۱۵

کیلومتر است. همچنین قابل ذکر است نمونه آماری افراد بالای ۱۸ سال ساکن در هر خانوار بوده است، بنابراین برای تعیین حجم نمونه، اطلاعات مربوط به خانوارها از اداره جهاد کشاورزی شهرستان مریوان و سایت مرکز آمار جمع آوری شد. با توجه به فرمول کوکران، حجم نمونه (۲۶۷ خانوار) تعیین شد و با استفاده از نمونه‌گیری طبق متناسب با حجم، تعداد نمونه‌های به دست آمده، به نسبت تعداد خانوارهای هر روستا، توزیع گردید که در جدول (۲)، نشان داده شده است.

جدول ۱. شاخص‌ها و گویه‌های تشکیل دهنده توسعه اقتصادی

متغیر	شاخص	گویه
اشتغال	اشتغال	کاهش بیکاری و ایجاد اشتغال
		جذب و اشتغال بومیان محلی
		تحرک و تنوع شغلی
		فعالیت در مشاغل غیرمستقیم
		رضایت شغلی
		کنترل مشاغل کاذب
		بهبود اشتغال زنان
		افزایش مشاغل خدماتی
		امنیت شغلی
		افزایش سپرده بانکی
درآمد	درآمد	بهبود وضعیت درآمد
		افزایش قدرت خرید
		بهبود وضعیت تامین کالاهای اساسی
اقتصادی	رشد اقتصادی	توسعه زیرساخت‌ها و فعالیت‌های گردشگری
		گسترش مبادلات مرزی
		رشد تجارت
		رونق فعالیت‌های تجاری موثر
		ایجاد واحدهای تولیدی
		سرمایه‌گذاری افراد غیربومی

منبع: بدری و همکاران، ۱۳۹۶؛ رومینا و همکاران، ۱۳۹۷

از میان جامعه آماری کارشناسان، عموم کارشناسان و متخصصان از مدیران بازارچه، شورا، دهیار و محققین انتخاب شدند، که بر اساس نمونه‌گیری هدفمند تعداد ۲۰ نفر به عنوان جامعه نمونه (متخصصین)، انتخاب شدند. پایایی ابزار پژوهش (پرسشنامه محقق ساخته) بر اساس روش ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۷۵۴ به دست آمد که مورد قبول است. همچنین، اعتبار روایی این ابزار نیز بر اساس اعتبار محتوایی با نظرخواهی از افرادی متخصص در موضوع مورد مطالعه تایید شد.

جدول ۲. حجم نمونه بر اساس شیوه نمونه‌گیری طبقه‌بندی شده (مطبق) متناسب با حجم نمونه

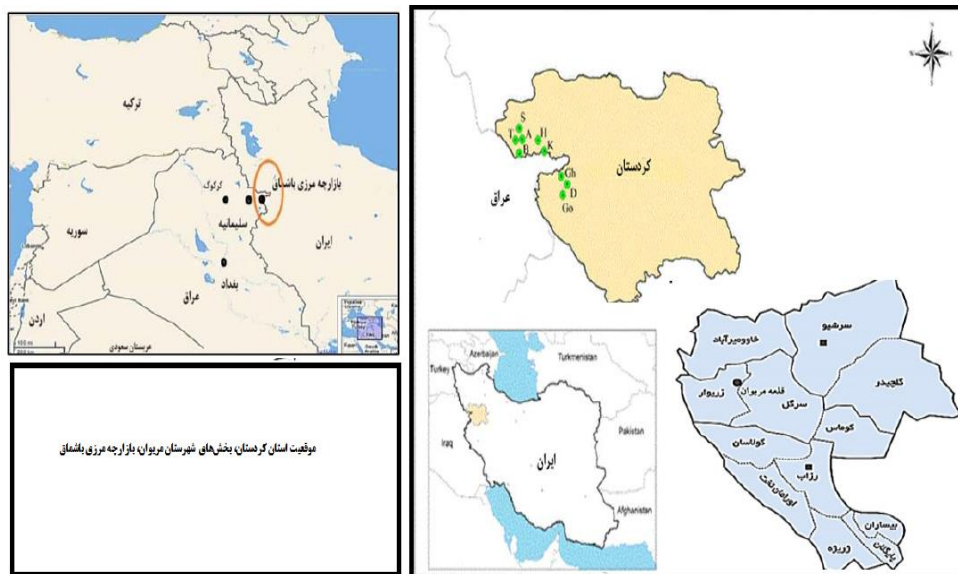
نام روستا	بخش	تعداد جمعیت کل	تعداد جمعیت ۱۸ سال به بالا	تعداد خاوار	تعداد نمونه
ساوجی	خاومیرآباد	۱۲۵۹	۱۰۰۵	۲۷۳	۸۱
نی	مرکزی	۲۴۳۷	۱۹۸۲	۵۲۰	۱۵۹
سعدآباد	خاومیرآباد	۴۰۷	۳۲۶	۸۷	۲۷

منبع: اداره جهاد کشاورزی شهرستان مریوان، ۱۳۹۵ و سایت مرکز آمار ایران

۲.۱. محدوده مورد مطالعه

شهرستان مریوان از شمال به سفز، از شمال شرقی به دیواندره، از شرق به سنندج، از جنوب شرقی به سروآباد و از شمال غربی به دره شلیر و از غرب کشور هم به شهر پنجوین شهرستان سلیمانیه کشور عراق با ۱۰۰ کیلومتر مرز مشترک محدود می‌شود (کردوانی و شریفی، ۱۳۹۱، ۱۱۵). طبق آخرین تقسیمات کشوری، شهرستان مریوان دارای ۳ بخش، ۳ شهر، ۶ دهستان و ۱۵۱ آبادی دارای سکنه است

(سالنامه آماری استان کردستان). در حال حاضر بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ جمعیت کل شهرستان به ۱۹۵۲۶۳ نفر، جمعیت نقاط شهری ۱۵۱۱۸۸ نفر و جمعیت نقاط روستایی ۴۴۰۷۴ نفر است، که سومین شهرستان استان کردستان به شمار می‌رود. هم اکنون شهرستان مریوان دارای سه بخش مرکزی، سرشیو و خاومیرآباد است (شکل ۱).

شکل ۱. موقعیت استان کردستان، بخش‌های شهرستان مریوان، بازارچه مرزی باشماق مریوان

آبادی با ۳۲ آبادی دارای سکنه و ۸ آبادی خالی از سکنه است.

در سال ۱۳۷۳ اولین بازارچه مرزی استان کردستان به فاصله تقریبی ۱۷ کیلومتر از شهر مریوان و در جوار روستای مرزی باشماق احداث شد. بازارچه مذکور تا اولین شهر مرزی استان سلیمانیه (شهر پنجوین) حدود ۶ کیلومتر و تا مرکز استان سلیمانیه (شهر سلیمانیه) حدود ۱۳۰ کیلومتر

بخش مرکزی شهرستان به مرکزیت شهر مریوان دارای ۳ دهستان و ۷۴ آبادی، با ۶۶ آبادی دارای سکنه و ۸ آبادی خالی از سکنه می‌باشد. بخش سرشیو به مرکزیت شهر چناره دارای ۲ دهستان و ۶۲ آبادی، با ۵۳ آبادی دارای سکنه و ۹ آبادی خالی از سکنه می‌باشد. بخش خاومیرآباد هم به مرکزیت روستای برده رشه درای ۱ دهستان و تعداد ۴۰

توزیع سنی، بین ۲۰ تا ۴۵ سال بوده است. دو سوم آنها دارای تحصیلات عالیه دانشگاهی بوده و تعدادی از آنها تحصیلات پایین‌تری داشتند که عمدتاً اعضای شوراهای روستاها بودند. از نظر شغلی، در طیفی از معلم، دیگر کارمندان، دهیار و عضو شورای روستا بودند و بر حسب جایگاه خود بین ۱ تا ۱۵ سال سابقه سکونت در منطقه را داشتند.

یافته‌های استنباطی

شناسایی و تحلیل تأثیر توسعه اقتصادی روستاهای مرزی متاثر از بازارچه مرزی

در مطالعه همبستگی بین توسعه اقتصادی روستاهای مرز نشین و بازارچه مرزی باشماق مریوان، بررسی مقادیر ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که بین تمامی متغیرهای مستقل (شاخص‌های اقتصادی) با بازارچه مرزی باشماق مریوان رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح اطمینان ۹۹ درصد وجود دارد. ماتریس همبستگی بین متغیرهای مستقل با متغیرهای مورد استفاده در سنجش میزان تأثیر بازارچه مرزی در توسعه اقتصادی روستاهای مرز نشین در (جدول ۳) آمده است.

همانطور که از نتایج جدول (۳) می‌توان برداشت نمود، همبستگی قوی بین شاخص‌های اقتصادی با متغیر بازارچه مرزی باشماق مریوان به ویژه شاخص‌های کاهش بیکاری و ایجاد اشتغال، جذب و اشتغال افراد بومی، گسترش مبادلات مرزی وجود دارد. اگر ملاک، اقتصاد پایدار باشد و به مولفه‌های مهم و اساسی اقتصاد تاکید شود، تأثیرگذاری بازارچه مرزی باشماق مریوان بر روستاهای نزدیک متوسط رو به بالا بوده است. در واقع بازارچه توانسته است تأثیرات عمیق و متحول‌کننده بر اقتصاد روستایی بر جای بگذارد. نتایج نشان داد که کمترین میزان همبستگی بین توسعه اقتصادی و بازارچه مرزی باشماق مریوان در

فاصله دارد (عبدالرحمانی و جلیلی، ۱۳۹۴، ۳۷). این بازارچه در غیاب گمرک رسمی کار صادرات و واردات برابر مقررات مربوطه را انجام داده و علاوه بر آن عملیات ترانزیت خارجی از جمله فعالیت‌های اصلی بازارچه بوده به طوری که اکنون بیش از پنجاه شرکت ترانزیت حمل و نقل بین‌المللی عملیات ترانزیت کالا را از مبدا و یا به مقصد کشورهای خارجی انجام داده و تعدادی بیشتری نیز در این رابطه مشغول به کار بوده‌اند.

۳. یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی

بر اساس تحلیل توصیفی اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه‌های تکمیل شده در روستاهای ساوجی، نی و سعدآباد (تعداد ۲۶۷ پرسشنامه)، تعداد پاسخ‌گویان مرد ۲۱۳ نفر (۷۹/۷۷٪) بوده و تعداد پاسخ‌گویان زن ۵۴ نفر (۲۵/۳۵٪) بوده است. همچنین افراد پرسش شده از لحاظ سن به چهار گروه سنی ۱۵ تا ۲۵ سال، ۲۵ تا ۳۵ سال، ۳۵ تا ۵۵ سال و ۵۵ تا ۶۵ سال تقسیم‌بندی شده‌اند که بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۳۵ تا ۵۵ سال است و ۱۸۷ نفر (۷۰/۰۳٪) بوده است. در زمینه میزان تحصیلات افراد مورد مطالعه، افراد در چهار گروه زیردیپلم، دیپلم، لیسانس و فوق لیسانس و بالاتر طبقه‌بندی شده‌اند. بر اساس نتایج، بیشترین میزان پاسخ‌گویان مربوط به گروه زیردیپلم با تعداد ۱۹۷ نفر و کمترین میزان مربوط به گروه فوق لیسانس و بالاتر با فراوانی ۸ نفر (حدود ۲/۹۹٪) است. روستاهای ساوجی و سعدآباد دارای بیشترین آمار ترک تحصیل می‌باشند. یکی از دلایل موثر در متزلزل شدن جایگاه ارزشی و هنجاری تحصیل و آموزش و پرورش در این روستا، ارتقای معیشتی از راه تجارت مرزی می‌باشد.

همچنین نتایج یافته‌های توصیفی مربوط به کارشناسان بدین ترتیب است: بیشترین تعداد از نظر جنس، مرد و از نظر

ورزید که طی آن افراد ساکن از دفترچه‌های پيله‌وری (مخصوص سرپرستان خانوار و افرادی که خدمت سربازی را انجام داده‌اند) برخوردار شدند. این دفترچه‌ها به رنگ‌های آبی و زرد است و روستاییان در روزهای زوج و فرد مجوز وارد کردن کالا (هر بار به میزان ۲۵۰ کیلوگرم) را دارند، اما با وجود بازارچه مرزی، مردم به دلیل مقایسه درآمد کنونی خود با درآمد گذشته‌شان ابراز نگرانی می‌کنند.

شاخص (وضعیت درآمد)، با مقدار همبستگی ۰/۳۱۱ می‌باشد. در این زمینه باید گفت، جامعه محلی روستاهای مورد مطالعه در چند سال پیش، به شیوه‌ای غیررسمی به کار تجارت اشتغال داشتند و سود زیادی نصیب‌شان می‌شد اما با کنترل دولت و نظارت بیشتر، مردم محلی به دلیل کاهش درآمدشان از شرایط به وجود آمده احساس نارضایتی کردند. دولت به منظور ساماندهی به کار آنان، با ایجاد بازارچه رسمی اما موقتی در روستاهای مورد مطالعه مبادرت

جدول ۳. نتایج تحلیل همبستگی بین توسعه اقتصادی روستاهای مرزنشین و بازارچه مرزی باشماق مریوان

نوع ضریب همبستگی	p	r	متغیر وابسته	شاخص‌های اقتصادی
پیرسون	۰/۰۰۰	۰/۵۸۸	توسعه اقتصادی بازارچه	کاهش بیکاری و ایجاد اشتغال
	۰/۰۰۱	۰/۳۱۱		بهبود وضعیت درآمد
	۰/۰۰۱	۰/۳۷۶		رشد تجارت
	۰/۰۰۱	۰/۴۵۳		افزایش قدرت خرید
	۰/۰۰۱	۰/۳۴۵		رضایت شغلی
	۰/۰۰۱	۰/۳۳۲		بهبود وضعیت تامین کالاهای اساسی
	۰/۰۰۰	۰/۳۵۶		ایجاد واحدهای تولیدی
	۰/۰۰۰	۰/۳۶۵		سرمایه‌گذاری افراد غیربومی
	۰/۰۰۰	۰/۵۱۳		گسترش مبادلات مرزی
	۰/۰۰۱	۰/۴۵۳		رونق فعالیت‌های تجاری موثر
	۰/۰۰۰	۰/۵۱۳		جذب و اشتغال بومیان محلی
	۰/۰۰۱	۰/۴۷۶		تحرک و تنوع شغلی
	۰/۰۰۰	۰/۴۴۳		فعالیت در مشاغل غیرمستقیم
	۰/۰۰۱	۰/۳۷۶		کنترل مشاغل کاذب
	۰/۰۰۰	۰/۴۳۲		بهبود اشتغال زنان
	۰/۰۰۱	۰/۳۶۷		افزایش مشاغل خدماتی
	۰/۰۰۰	۰/۳۴۲		افزایش سپرده بانکی
۰/۰۰۰	۰/۴۶۵	امنیت شغلی		
۰/۰۰۱	۰/۴۶۵	توسعه زیرساخت‌ها و فعالیت‌های گردشگری		

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۹

و به امر تجارت مرزی مشغول به کار شدند، یکی از تاثیرات منفی این بازارچه بود. همچنین بر اساس نتایج به دست آمده، گسترش مبادلات مرزی یکی دیگر از متغیرهای مهم اقتصادی که تاثیرپذیری زیادی از بازارچه مرزی باشماق از خود منعکس نموده است. مبادلات تجاری مرزنشینان با

در واقع از دیدگاه بسیاری از مردم کار مرز و تجارت مرزی به طور غیررسمی تا چهار سال خیلی رونق داشت و پول زیادی نصیب جامعه محلی می‌گردید، و در ایجاد اشتغال و افزایش درآمد جامعه محلی بسیار موثر بود. اما از این لحاظ که برخی از مردم کار کشاورزی را کنار گذاشتند

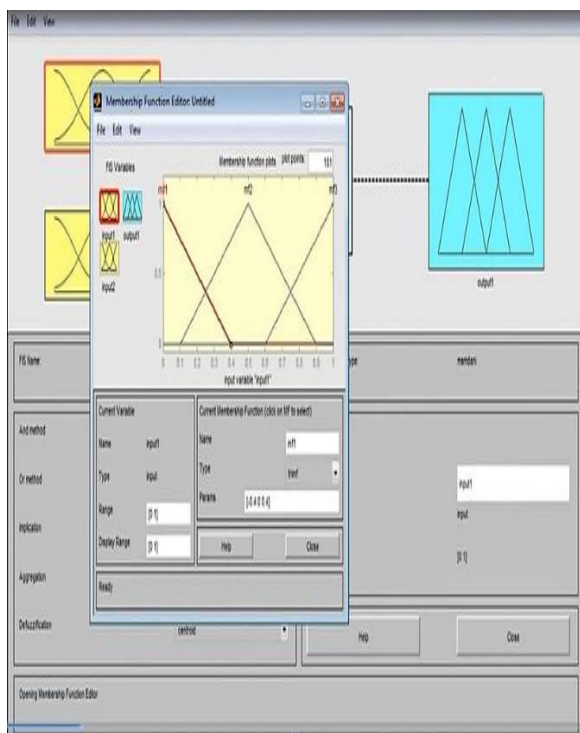
کشورهای همسایه، سال‌هاست که در منطقه مریوان رواج داشته و خود به نوعی تجارت در این منطقه تبدیل شده که معیشت عده‌ای از ساکنان روستاهای پیرامون این بازارچه را تامین می‌کند. گسترش مبادلات مرزی ناشی از بازارچه مرزی می‌باشد. در واقع توسعه مبادلات مرزی در قالب‌های مقررات و قوانین حقوقی می‌تواند محرک خوبی برای افزایش مبادلات کالا به صورت رسمی برای برای‌دهی تجارت به سوی مزیت‌های نسبی، گسترش همکاری‌های همه جانبه بین روستاهای پیرامون و شهر مریوان و سایر کشورهای مرزی، ایجاد سودهای تجاری، کاهش قیمت کالاها، همگرایی میان عرضه و تقاضا و ایجاد درآمد، اشتغال و امنیت برای ساکنین روستاهای نزدیک بازارچه شود که همه این موارد از جمله آثار گسترش مبادلات مرزی می‌باشند. به دنبال توسعه اقتصادی روستاهای نزدیک بازارچه با وجود گسترش مبادلات مرزی، شاهد کاهش برخی از مشکلات ناشی از قاچاق کالا، مواد و مخدر و سرقت خواهیم بود و از تخلیه جمعیتی روستاهای پیرامون بازارچه نیز جلوگیری می‌کند.

بنابراین می‌توان گفت همکاری نکردن و سرمایه‌گذاری دولت در بخش مبادلات مرزی و اشتغال باعث می‌شود که این منطقه و مناطق مشابه نه تنها هماهنگ بقیه نقاط کشور به توسعه ادامه ندهد بلکه باعث یک دزدگی شده و سیر قهقرایی را در آینده نزدیک در پیش بگیرند، در واقع منافع حاصله از مبادلات غیررسمی برای ساکنان منافع بیشتری را به همراه داشته است. در اینجا باید یک تفاوت عمده بین قاچاق کالا در مناطق مرزی کشور قائل شد، و این تفاوت را درجه بندی نمود. مطمئناً قاچاق کالایی که از مرزهای شرقی انجام می‌گیرد با قاچاق کالایی که از مرزهای غربی انجام می‌گیرد کاملاً متفاوت است. قاچاق کالا در مرزهای شرقی پدیده‌ای خانمان‌سوز است که هر ساله صدمات

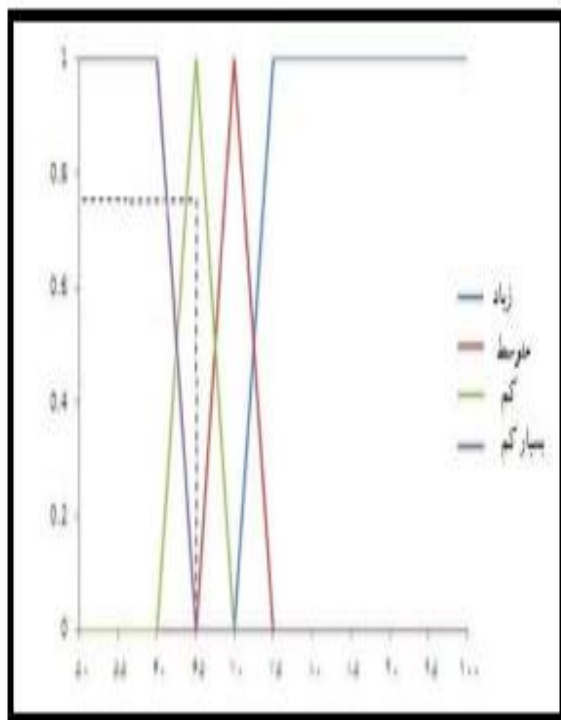
مالی، جانی، فرهنگی و اجتماعی جبران‌ناپذیری برای کشور به ارمغان می‌آورد. با اینکه هیچ بهانه‌ای برای قاچاق کالا نمی‌تواند توجیه کننده باشد اما کالاهایی که از مرزهای غربی از جمله مرز باشماق مریوان وارد می‌شوند کالاهایی هستند که از جمله نیازهای ضروری برای ساکنان روستاهای مرزی و شهرهای مجاور است که تامین این کالاها از طریق مبادله مرزی برای آنان آسانتر می‌باشد. از نظر خط‌مشی، سازمان جهانی کار، دید مثبتی به بخش غیررسمی دارد زیرا وجود آن را برای بخش رسمی بی‌خطر دانسته و نیز معتقد است این بخش می‌تواند بر میزان اشتغال و مبادلات بیفزاید (توماس، ۱۳۷۶، ۵۹). یکی از متغیرهای تاثیرپذیر از بازارچه مرزی، اشتغال افراد بومی و محلی می‌باشد. بر اساس مطالعات صورت گرفته، در واقع با افتتاح بازارچه فعالیت‌هایی همچون دست فروشی، مبادله ارزی، مهمانداری، رانندگی، غرفه‌داری، مسافربری و خدمات مربوط به حمل و نقل کالا ایجاد شده و در مواردی افزایش یافته است که این امر از مهاجرت آنها به شهرهای بزرگتر نیز جلوگیری نموده و باعث افزایش درآمد، افزایش انگیزه ماندگاری در منطقه و حتی خروج منطقه از انزوای جغرافیایی شده است.

سطح‌بندی روستاهای نزدیک بازارچه مرزی باشماق مریوان با توجه به توسعه اقتصادی با استفاده از فازی ممدانی

در پژوهش حاضر از روش رتبه‌بندی فازی ممدانی برای سطح‌بندی روستاهای نزدیک بازارچه مرزی باشماق مریوان با توجه به توسعه اقتصادی جوامع محلی استفاده شده است. سیستم‌های فازی، سیستم‌های مبتنی بر دانش هستند. قلب یک سیستم فازی، یک پایگاه دانش بوده که از قواعد اگر- آن گاه فازی تشکیل شده است. یک قاعده اگر- آن گاه فازی، عبارتی است که بعضی کلمات آن به وسیله توابع تعلق پیوسته مشخص شده‌اند (وانگ، ۱۹۹۷؛ ۲۲). یک

شکل ۲. تعریف توابع فازی، منبع: نگارندگان، ۱۳۹۹

شکل ۳. نمودار تابع عضویت فازی متغیر اقتصادی به روستاهای نزدیک بازارچه باشماق مریوان، منبع: نگارندگان، ۱۳۹۹

سیستم استنتاج فازی از سه بخش تشکیل می‌شود. بخش اول آن بخش فازی‌سازی است که داده‌های عددی را به داده‌های فازی تبدیل می‌کند. بخش دوم که به آن وتور استنتاج گفته می‌شود، مغز یک مدل فازی است که شامل پایگاه داده‌های ذخیره شده و قوانین اگر - آنگاه می‌شود. این بخش شماری از شبکه‌های موازی یا متوالی درست می‌کند که با استفاده از عملگرهای فازی مجموعه‌های فازی را ترکیب می‌کند و بخش نهایی آن قطعی‌سازی است که داده‌های فازی را به داده‌های عددی تبدیل کرده و خروجی نهایی را ارائه می‌دهد. سیستم استنتاج فازی دارای روش‌های متفاوتی است که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به روش ممدانی و TSK اشاره کرد. تفاوت این دو روش در قسمت "نتیجه" دیده می‌شود که نتیجه در روش ممدانی یک قضیه و در روش TSK تابع خطی است. در شکل شماره (۲) توابع عضویت متغیر اقتصادی به شکل فازی‌سازی بیان شده است و سپس با استفاده از آن وضعیت متغیر اقتصادی در هر یک از روستاهای مورد مطالعه با استفاده از توابع چهارگانه زیاد (A)، متوسط (m)، کم (l) بسیار کم (vl) مشخص شده است. در این پژوهش، از توابع مثلثاتی و ذوزنقه‌ای استفاده شده است. به دلیل حجم زیاد جداول و مطالب مربوط به مدل، تنها به ارائه نتایج نهایی این مدل اکتفا شده است (شکل‌های ۲ و ۳).

در جدول‌های ۴، ۵ و ۶ تابع عضویت هر یک از حالات مد نظر (زیاد، متوسط، کم، بسیار کم) برای سه روستای مورد مطالعه درج شده است.

جدول ۴. درجه عضویت روستای ساوجی بر اساس شاخص‌های اقتصادی

شاخص‌های اقتصادی	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد
کاهش بیکاری و ایجاد اشتغال	۰/۷۵	۰/۴۴	۰/۴۴	۰/۶۹
توسعه صنایع کوچک	۰/۷۴	۰/۵۶	۰/۶۱	۰/۵۶
رشد تجارت	۰/۴۴	۰/۴۵	۰/۳۶	۰/۳۳
افزایش قدرت خرید	۰/۴۳	۰/۴۴	۰/۳۳	۰/۳۹
رضایت شغلی	۰/۴۳	۰/۸۷	۰/۶۶	۰/۵۴
بهبود وضعیت تامین کالاهای اساسی	۰/۶۷	۰/۳۴	۰/۶۷	۰/۳۴
ایجاد واحدهای تولیدی	۰/۳۷	۰/۴۶	۰/۳۴	۰/۴۵
سرمایه‌گذاری افراد غیربومی	۰/۳۳	۰/۵۶	۰/۵۷	۰/۶۱
گسترش مبادلات مرزی	۰/۴۴	۰/۶۳	۰/۶۷	۰/۴۹
رونق فعالیت‌های تجاری موثر	۰/۲۵	۰/۳۸	۰/۶۶	۰/۶۷
جذب و اشتغال بومیان محلی	۰/۳۴	۰/۴۴	۰/۷۹	۰/۸۳
تحرک و تنوع شغلی	۰/۴۳	۰/۳۷	۰/۴۴	۰/۳۶
فعالیت در مشاغل غیرمستقیم	۰/۴۴	۰/۸۱	۰/۵۵	۰/۶۱
کنترل مشاغل کاذب	۰/۷۶	۰/۵۵	۰/۶۱	۰/۳۹
بهبود اشتغال زنان	۰/۴۴	۰/۴۶	۰/۳۴	۰/۴۱
افزایش مشاغل خدماتی	۰/۲۹	۰/۵۵	۰/۵۶	۰/۶۶
افزایش سپرده بانکی	۰/۶۶	۰/۸۱	۰/۳۳	۰/۸۳
امنیت شغلی	۰/۴۲	۰/۶۲	۰/۶۹	۰/۴۶
توسعه زیرساخت‌ها و فعالیت‌های گردشگری	۰/۲۵	۰/۳۵	۰/۶۱	۰/۶۳

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۹

جدول ۵. درجه عضویت روستای نی بر اساس شاخص‌های اقتصادی

شاخص‌های اقتصادی	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد
کاهش بیکاری و ایجاد اشتغال	۰/۴۱	۰/۶۶	۰/۷۵	۰/۶۵
توسعه صنایع کوچک	۰/۵۴	۰/۷۱	۰/۳۴	۰/۷۱
رشد تجارت	۰/۴۳	۰/۶۶	۰/۴۳	۰/۴۵
افزایش قدرت خرید	۰/۲۳	۰/۳۶	۰/۵۷	۰/۶۱
رضایت شغلی	۰/۳۲	۰/۴۴	۰/۷۱	۰/۷۸
بهبود وضعیت تامین کالاهای اساسی	۰/۴۶	۰/۶۱	۰/۴۵	۰/۶۱
ایجاد واحدهای تولیدی	۰/۵۵	۰/۳۵	۰/۶۸	۰/۴۳
سرمایه‌گذاری افراد غیربومی	۰/۵۳	۰/۳۳	۰/۵۷	۰/۶۱
گسترش مبادلات مرزی	۰/۴۴	۰/۵۸	۰/۶۶	۰/۶۲
رونق فعالیت‌های تجاری موثر	۰/۶۳	۰/۸۷	۰/۳۴	۰/۷۶
جذب و اشتغال بومیان محلی	۰/۴۳	۰/۵۶	۰/۵۹	۰/۴۱
تحرک و تنوع شغلی	۰/۳۳	۰/۲۵	۰/۵۹	۰/۶۱
فعالیت در مشاغل غیرمستقیم	۰/۳۳	۰/۴۵	۰/۷۲	۰/۷۸
کنترل مشاغل کاذب	۰/۵۵	۰/۴۱	۰/۴۵	۰/۷۵
بهبود اشتغال زنان	۰/۴۴	۰/۵۸	۰/۵۷	۰/۶۱
افزایش مشاغل خدماتی	۰/۵۱	۰/۴۵	۰/۵۵	۰/۷۶
افزایش سپرده بانکی	۰/۴۳	۰/۵۲	۰/۷۲	۰/۵۴
امنیت شغلی	۰/۵۱	۰/۷۶	۰/۶۲	۰/۷۲
توسعه زیرساخت‌ها و فعالیت‌های گردشگری	۰/۵۴	۰/۳۹	۰/۴۲	۰/۸۷

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۹

جدول ۶. درجه عضویت روستای سعدآباد بر اساس شاخص های اقتصادی

شاخص های اقتصادی	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد
کاهش بیکاری و ایجاد اشتغال	۰/۵۵	۰/۷۱	۰/۴۴	۰/۷۴
توسعه صنایع کوچک	۰/۵۱	۰/۳۲	۰/۳۳	۰/۴۵
رشد تجارت	۰/۵۶	۰/۶۵	۰/۴۴	۰/۶۱
افزایش قدرت خرید	۰/۴۴	۰/۲۵	۰/۵۵	۰/۴۳
رضایت شغلی	۰/۲۸	۰/۶۷	۰/۶۲	۰/۷۶
بهبود وضعیت تامین کالاهای اساسی	۰/۴۳	۰/۴۳	۰/۵۴	۰/۷۱
ایجاد واحدهای تولیدی	۰/۴۴	۰/۶۷	۰/۴۳	۰/۴۳
سرمایه گذاری افراد غیربومی	۰/۵۲	۰/۴۸	۰/۵۱	۰/۶۷
گسترش مبادلات مرزی	۰/۴۴	۰/۶۵	۰/۶۶	۰/۵۵
رونق فعالیت های تجاری موثر	۰/۶۲	۰/۷۱	۰/۵۴	۰/۶۷
جذب و اشتغال بومیان محلی	۰/۴۴	۰/۳۲	۰/۳۳	۰/۴۵
تحرک و تنوع شغلی	۰/۳۴	۰/۲۸	۰/۳۴	۰/۵۲
فعالیت در مشاغل غیرمستقیم	۰/۴۴	۰/۲۲	۰/۴۳	۰/۳۳
کنترل مشاغل کاذب	۰/۲۳	۰/۲۸	۰/۳۸	۰/۳۲
بهبود اشتغال زنان	۰/۳۳	۰/۴۰	۰/۳۳	۰/۴۱
افزایش مشاغل خدماتی	۰/۲۹	۰/۴۴	۰/۳۸	۰/۳۲
افزایش سپرده بانکی	۰/۴۳	۰/۲۸	۰/۳۹	۰/۴۱
امنیت شغلی	۰/۴۴	۰/۴۲	۰/۵۲	۰/۵۸
توسعه زیرساخت ها و فعالیت های گردشگری	۰/۳۳	۰/۲۳	۰/۳۳	۰/۴۱

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۹

۴. بحث و نتیجه گیری

غالب مناطق مرزنشین به دلیل شرایط طبیعی و توسعه نیافتگی خود، قادر به عرضه پتانسیل های کافی همانند نیروی کار ماهر در بخش صنعت و تولید بری اشتغال نیستند و در زمره مناطق منزوی به شمار می روند. مبادلات تجاری مرزنشینان با کشورهای همسایه، سال هاست که در منطقه میوان رواج داشته و خود به نوعی تجارت در این منطقه تبدیل شده که معیشت عده ای از ساکنان روستاهای پیرامون این بازارچه را تامین می کند. با ایجاد بازارچه ها، این فعالیت ها ساماندهی شده و رسمیت می یابد. در واقع، ایجاد بازارچه مرزی (به صورت رسمی و غیررسمی)، یکی از راهکارها برای تحقق توسعه اقتصادی مردم مرزنشین است. پژوهش حاضر نشان داد که بین تمامی متغیرهای وابسته (شاخص های اقتصادی) با بازارچه مرزی باشماق

در استنتاج وضعیت متغیر اقتصادی در تعیین اولویت روستاهای نزدیک بازارچه مرزی باشماق میوان با استفاده از مدل فازی ممدانی، برای هر یک از روستاها مقدار نافازی نهایی به عنوان خروجی سیستم استنتاج فازی در نرم افزار MATLAB مشخص شده است این مقدار برای روستای ساوجی برابر است با ۰/۷۱ که سطح متوسط اقتصادی را نشان می دهد، مقدار نافازی نهایی به عنوان خروجی سیستم استنتاج فازی در نرم افزار MATLAB برای روستای نی برابر است با ۰/۷۰ که سطح متوسط اقتصادی را با توجه به شاخص های مورد بررسی نشان می دهد، و در نهایت، مقدار نافازی نهایی به عنوان خروجی سیستم استنتاج فازی در نرم افزار MATLAB برای روستای سعدآباد برابر است با ۰/۷۲ که سطح متوسط اقتصادی را با توجه به متغیر مورد بررسی نشان می دهد.

اشتغال‌زایی کمک کند، از جمله شغل‌هایی مانند خدمات حمل و نقل، انبارداری، مهمانداری، پذیرایی، و ... را به وجود آورده است. در مجموع نتایج، بازارچه مرزی توانسته یکی از متغیرهای تاثیرگذار در توسعه اقتصادی روستاهای مرزنشین باشد. برای گسترش فعالیت‌های اقتصادی و تجاری به ویژه افزایش مبادلات تجاری و همچنین تقویت روابط اقتصادی بین مردم ساکن در مرز راهکارهای ذیل پیشنهاد می‌گردد:

- ایجاد منطقه آزاد تجاری- صنعتی در مناطق مرزی؛
- حمایت ویژه دولت از سرمایه‌گذاری در صنایع کوچک و تبدیلی در مناطق مرزی؛
- توجه و سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های گردشگری و کسب و کارهای کوچک و متوسط مبتنی بر توان‌ها و استعداد روستاها؛
- اصلاح ساختار قانونی و مقررات گمرکی بازارچه- های مرزی با هدف رونق و توسعه تجارت رسمی و قانونی برای روستاهای مرزنشین می‌یوان.

مربیان رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح اطمینان ۹۹٪ وجود دارد. این همبستگی به ویژه در شاخص‌های کاهش بیکاری، جذب و اشتغال افراد بومی و گسترش مبادلات مرزی وجود دارد. در واقع، می‌توان گفت بازارچه مرزی باشماق مربیان، در توسعه اقتصادی روستاهای نزدیک موثر واقع شده است. یکی از متغیرهای بسیار موثر از بازارچه مربیان، اشتغال افراد بومی و محلی می‌باشد. تعداد نسبتاً زیادی از مردم ساکن در روستاهای نزدیک بازارچه توانسته‌اند در بازارچه و فعالیت‌های مرتبط با آن مشغول به کار شوند.

نتایج وجود همبستگی بین توسعه اقتصادی روستاها و ایجاد بازارچه مرزی باشماق (در این پژوهش)، با مطالعات با موسوی (۱۳۹۲) بدری و همکاران (۱۳۹۶)، رومینا و همکاران (۱۳۹۷)، محمدی و فخر فاطمی (۱۳۸۴) و همچنین با مطالعه لی پائویه و همکارانش (۲۰۰۴)، همخوانی دارد. همچنین قابل ذکر است بازارچه مرزی باشماق تا حدود زیادی توانسته است به صورت مستقیم و غیرمستقیم به

فهرست منابع

- بدری، علی و علیرضا دربان آستانه و سیما سعدی. ۱۳۹۶. تاثیر بازارچه‌های مرزی بر ارتقاء شاخص‌های اقتصادی-اجتماعی مناطق روستایی مرز نشین مطالعه موردی: مرز باشماق می‌یوان. *فصلنامه علمی و پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی*، سال هفتم. شماره سوم. پیاپی ۲۶. صص ۴۱-۶۲.
- پاشالو، احد و محمد زهدی گهرپور و جلیل دلشاد زاد و احمد پاشالو. ۱۳۹۱. بررسی تطبیقی آثار بازارچه‌های مرزی در توسعه نواحی مرزی (بازارچه‌های مرزی رازی و سرو). *فصلنامه علوم و فنون مرزی*، شماره ۹.
- توماس، جی جی و رائل ریسکاوویچ و وینچنزو و سیستو. ۱۳۷۶. *اقتصاد غیررسمی*، ترجمه: منوچهر نوربخش و کامران سپهری، موسسه پژوهشات پولی و بانکی تهران.
- صباغ کرمانی، مجید ۱۳۸۰. *اقتصاد منطقه‌ای (تئوری‌ها و مدل‌ها)*، انتشارات سمت. تهران.
- عبدالرحمانی، رضا و حسن جلیلی. ۱۳۹۴. تاثیر تبادلات انتظامی، فرهنگی، اجتماعی بازارچه‌های مرزی بر امنیت عمومی استان کردستان، *فصلنامه علوم و فنون مرزی*، دوره ۴، شماره ۱۳. صص ۷۰-۳۷.
- زرقانی، سید هادی. ۱۳۹۱. تحلیل بازتاب‌های سیاسی- فضایی بازارچه‌های مرزی (نمونه موردی: بازارچه مرزی باشماق می‌یوان)، *مجله برنامه‌ریزی و آمایش فضا*. دوره شانزدهم. صص ۱-۲۳.

- کردوانی، پرویز و صلاح شریفی. ۱۳۹۱. میزان توسعه‌یافتگی در دهستان‌های شهرستان مریوان، مطالعه موردی بخش مرکزی، **فصلنامه روستا و توسعه**، سال پانزدهم، شماره ۳.
- کهنه پوشی، سید هادی و حمید جلالیان. ۱۳۹۲. تاثیر قاچاق کالا بر اقتصاد روستاهای مرزی، مورد: بخش خاو و میرآباد شهرستان مریوان، **فصلنامه جغرافیا و توسعه**، سال یازدهم، شماره پیاپی ۳۲. صص ۷۴-۶۱.
- محمدی بارزلی، خدیجه و حسین پیشگر. ۱۳۹۷. مبادلات بازرگانی در بازارچه‌های مرزی و نقش آن در توسعه شهری (مطالعه موردی بازارچه مرزی بیله سوار). **رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری**، شماره ۸، جلد دوم. صص ۳۹-۵۰.
- موسوی، میرنجف. ۱۳۸۸. **تحلیل کارکرد مرز بر ساختار فضایی شهرهای مرزی استان آذربایجان غربی**، رساله دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری. دانشگاه اصفهان.
- میرزائی، حسین و سیروان عبده‌زاده. ۱۳۹۳. بررسی تاثیر بازارچه‌های مرزی بر کیفیت زندگی روستاییان مرزنشین (مورد مطالعه: بازارچه‌های مرزی و روستاهای شهرستان مریوان). **توسعه روستایی**، دوره ششم. شماره ۲. صص ۲۷۸-۲۵۵.
- Bacsi, Z. 2006 The role of cross-border cooperation in rural development-a new European perspective, **Proceedings from the First International Conference on Agriculture and Rural Development**, Topusko, Croatia, 481-497.
- Huw, E. 2004. Loughborough University, and Jan Van Hove, KU Leuven, **Distance and Border Effects in Economics**, 16(9), 351-364.
- Kladivo, P. Ptacek, P. Roubinek, P. Ziener, K. 2012, The Czech-Polish and Austrian Slovenian borderlands –similarities and differences in the development and typology of regions. **Moravian geographical reports**, 20, (3), 48-63.
- Kratke, S. 1998. Regional integration or fragmentation? The German Polish border region in a new Europe, **Regional Studies**, and Vol 33/7.
- Laine, J. 2006. **Perceptions toward the Opening of the Finnish Russian border – border as a barrier among actors involved**. University of Joensuu, Department of Geography, Master's thesis, 10(7), 124- 141.
- Leebouapao, L. Phonesaly Souksavath, P S. Souphith Darachanthara, Vanthana Norintha ;(2004) Lao PDR CrossBorder Economy, Case Study In Dansavanh, Savannakhet, and Houaysai/ Tonpheung, Lao PDR, **National Economic Research Institute**. 44-59.
- Murshid.K.a.s, T. Sokphally. 2005. The Cross Border Economy of Cambodia" Cambodia Development Resource Institute, **Development Analysis Network with the Support of the Rockefeller Foundation Phnom Penh**. 104-126
- Nicholson, R .2013. The motives and performance of cross-border acquirers from Emerging economies: Comparison between Chinese and Indian firms, **International Business Review**, 22(18), 963-980.
- Pena, S. 2005. Recent Development in Urban Marginality along Mexico, Northern border, **Journal of Habitat International**, No29, and PP 258- 301.
- Tykkylainen, M. 2009. Economies, Borderlands. **International encyclopedia of human geography**, editors-in-chief: Kitchin, R and Thrift, N., Volume, 3(11), 345-353.
- Wasti-Walter, D. 2009. Borderlands. **International encyclopedia of human geography**, editors-in-chief: Kitchin, R and Thrift, N., Volume 1(13), 332-339.
- Wilson, Ch . 2015. The U.S.-Mexico Border Economy in Transition, **Woodrow Wilson International Center for Scholars**, 19(3) 96-3.

Economic development of border villages with an emphasis on markets (Case study: Marivan-Bashmagh border)

Hamid Jalaliyan, Associate Professor of Geography and Rural Planning, Faculty of Geographical Sciences, Kharazmi University, Tehran, Iran.

Nazanin Naimabadi *¹Ph.D Student of Geography and Rural Planning, Faculty of Geographical Sciences, Kharazmi University, Tehran, Iran.

Received: 19 April 2020

Accepted: 16 June 2020

Abstract

Border market research is one of the topics that have received a lot of attention in recent years in studies of rural and regional development in border areas, including economic research. The aim of the present study was to develop the economy of frontier villages with an emphasis on the border market of Bashmaq Marivan. The nature of this applied research is descriptive and analytical and its type is survey. The three villages of Savoji, Ney and Saadabad were studied near the market. Necessary data were collected and interviewed using documentary and survey methods and using the researcher-made questionnaire. SPSS software and Mamdani fuzzy model were used for data analysis. In the study of correlation between economic development of border villages and Bashmagh border market, the study of Pearson correlation coefficient values showed that there was a positive and significant relationship between all related variables (economic development) and Bashmagh Marivan border market (independent variable). There is a 0.99 confidence level. Based on the results, there is a strong correlation, especially in the indicators of reducing unemployment and job creation, attracting and employing local people and expanding border exchange. Also, in inferring the economic variable status in determining the priority of villages near Bashmagh border market using Mamdani fuzzy model, for each village, the final amount of unfuzzy was determined as the output of fuzzy inference system in MATLAB software. This value is equal to 0.70 for Savji village, 0.70 for Ni village and 0.72 for Saadabad village, which shows the average economic level for all three villages according to the studied variable.

Keywords: Economic development, Border villages, Border market, Bashmagh Marivan.

*¹ Corresponding Author: email: nazanin.naimabadi@gmail.com

To cite this article:

Jalalian, H. & Naimabadi N. (2020). Economic development of border villages with an emphasis on markets (Case study: Marivan-Bashmagh border. Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas, 1(1), 79-94. Doi:10.29252/gsma.1.1.79